

SOCIETATEA PREOȚEASCĂ „RENAȘTEREA”, PROIECT SOCIAL ÎN OLTENIA INTERBELICĂ[♦]

Georgeta GHIONEA^{*}

Abstract: In 1922, the bishop Vartolomeu Stănescu succeeded in gathering the clergymen from Oltenia in a new society, with well-structured rules, statuses and objectives. The religious society „Renașterea” got involved in the life of the clergymen and parishioners, both through the spiritual-religious actions and through the cultural, philanthropic and economic ones. The libraries built for the parishes, the community homes, the churches and the schools are an evidence for the social preoccupations of the clergymen, grouped under the aegis of this society.

Keywords: Oltenia, 20th Century, Orthodox Church, social project.

Resumé : En 1922, Mgr Vartolomeu Stănescu a réussi à rassembler le clergé de l'Olténie dans une nouvelle société, avec des règles, des statuts et des objectifs bien structurés. La société religieuse « Renașterea » [la Renaissance] a été impliquée dans la vie du clergé et des paroissiens, également à travers ses actions religieuses, culturelles, philanthropiques et économiques. Les bibliothèques paroissiales, les centres communautaires, les églises et les écoles construites sont un témoignage des préoccupations sociales du clergé, regroupés sous l'égide de cette société.

Mots clés: Olténie, XXe siècle, Église orthodoxe, projet social.

Înființată în anul 1922, Societatea preoțească „Renașterea” s-a implicat cu generozitate în viața clericilor și enoriașilor din Oltenia, atât prin preocupările de ordin spiritual-religios, cât și prin cele culturale, filantropice și economice. Bibliotecile parohiale, cantinele săracilor, căminele culturale, bisericile și școlile construite stau mărturie pentru preocupările sociale ale clerului, grupat sub egida acestei societăți. În scopul susținerii proiectelor inițiate, societatea „Renașterea”, prin intermediul membrilor săi, s-a implicat în diferite activități economice, cele mai importante fiind realizarea obiectelor de cult și comercializarea lor, înființarea tipografiei eparhiale, a fabricii de lumânări, a băncilor populare sau publicarea unor periodice. Pentru susținerea cheltuielilor curente ale parohiilor, conducerea

[♦] Articolul de față face parte din proiectul de cercetare nr. V/4 – Instituții economice clericale. Băncile clerului în sud-vestul României (sec. XIX–XX), din cadrul programului Biserică și societate în sud-vestul României (secolele XIV–XX).

^{*} Cercet. șt. III, dr. Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova.

societății a încurajat înființarea grădinilor de zarzavat, a micilor livezi, a stupinelor sau creșterea viermilor de mătase. Activitatea societății, diversificată și mereu extinsă, a continuat până în anul 1949, când a fost desființată. În reconstituirea și analizarea acestui subiect, publicațiile periodice – revista „Renașterea” și „Buletinul Oficial al Eparhiei Râmnicului Noului Severin” – au reprezentat o sursă importantă de informare. Materialul a fost completat cu informații provenite din surse documentare inedite (fondurile arhivistice: Societatea preoțească „Renașterea”, Banca populară „Clerul Mehedințean”, Banca populară „Clerul Gorjean”, Banca populară „Muncitorul”) sau edite („Anuarul Eparhiei Râmnicului”¹, „Viața bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei”²). Materialele studiate (dări de seamă, corespondență, procese verbale, statistici etc.) prezintă anumite deficiențe deoarece exprimă puncte de vedere exclusiv oficiale, ceea ce face ca viziunea desprinsă din ele să fie, în mare măsură, unilaterală și afectată, mai ales pentru anumite perioade (1945-1949), de o penurie a detaliului.

Inițiată la Craiova de către episcopul Vartolomeu Stănescu,

Societatea preoțească „Renașterea” s-a ridicat, la începuturile sale, pentru cultivarea teologică și enciclopedică a clerului, cultivarea simțului de solidaritate între preoți, moralizarea poporului, crearea de venituri proprii pentru Biserică, în scopul ajutorării preoților și credincioșilor, inițieri de studii și publicații³.

Pentru îndeplinirea acestor obiective, membrii societății au fost organizați în *centre parohiale*, formate la început din 8–12 parohii pentru mediul rural și din toate parohiile locale pentru mediul urban. Îndrumate de un „Întâi Stătător”, cel mai destoinic dintre preoții centrului⁴, „micile fortărețe spirituale”⁵ – cum au fost definite centrele parohiale – au avut drept scop stabilirea unor legături între parohiile vecine, mărturisirea sinceră a roadelor și a nereușitelor în activitatea pastorală, expunerea constatrilor și a observațiilor, formarea și susținerea corurilor bisericești, ocrotirea orfanilor și a văduvelor, înființarea și susținerea bibliotecilor parohiale, înființarea cercurilor misionare de combatere a diferitelor secte, susținerea de cămine, azile și spitale⁶ etc.

Întrunirile centrelor parohiale se desfășurau lunar, după un program bine stabilit, în cadrul acestora urmărindu-se perfecționarea preotului în arta oratoriei. După *rânduială stabilită*, ședințele erau precedate de oficierea *serviciului divin în*

¹ „Anuarul Eparhiei Râmnicului (1921–1925)”, București, 1924 (în continuare se va cita: *Anuarul Eparhiei Râmnicului...*).

² *Viața bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Craiova, 1941 (în continuare se va cita: *Anuarul Mitropoliei Olteniei...*).

³ ANSJ Dolj, fond Societatea preoțească „Renașterea”, dosar 2/1936, f. 113.

⁴ *Copie după referatul Prea Cucernicului Inspector misionar al Eparhiei, privitor pe mișcarea culturală și misionară*, în „Renașterea”, Anul XXII, nr. 10/1944, p. 78 (în continuare se va cita: *Copie după referatul...*).

⁵ *Înviorarea activității centrelor parohiale*, în „Renașterea”, Anul XX, nr. 3/1941, p. 174.

⁶ *Ibidem*.

sobor, urmat de o analiză a centrului, sub aspect economic, administrativ, pastoral, cultural, misionar, social-filantropic, restaurări și construcții noi, așezăminte sociale⁷ etc. Ședințele se încheiau cu o serbare, care avea caracterul unei șezători biblice, în care elementul instructiv și religios se unea cu cel artistic. În cadrul acestor întruniri, erau distribuite gratuit broșuri și iconițe, erau împărțite ajutoare copiilor săraci, se făceau colecte pentru procurarea unor cărți⁸. Nu de puține ori, s-au luat inițiative cu urmări importante pentru ridicarea unor biserici, localuri de școală, farmacii sau localuri de bănci populare și cooperative de consum. În acest sens, un prim exemplu l-a oferit centrul parohial Cernătești din județul Dolj, unde, prin implicarea materială a preotului și a enoriașilor, la numai câteva luni de la înființarea lui, funcționau: prima bibliotecă parohială, școală, farmacie și bancă populară⁹. Din perspectiva proiectelor sociale realizate, un model pozitiv l-a reprezentat și parohia Mihăiești (Vâlcea), loc în care, prin implicarea preoților, în intervalul 1923–1944, funcționau trei biserici, trei cimitire, trei școli, un cămin cultural, o bancă populară, o casă parohială, o casă de sfat și societatea de binefacere „Principele Mircea”¹⁰.

Sub supravegherea centrelor parohiale și cu sprijinul organelor de conducere ale societății „Renașterea” au fost înființate, în fiecare parohie, comitetele culturale și sfaturile moralizatoare. Primele au fost fondate cu scopul de a răspândi – prin intermediul conferințelor, serbărilor, bibliotecilor – gustul de a citi și a lucra pentru completarea cunoștințelor și instrucției în general. Pentru buna funcționare a comitetelor culturale, în fiecare parohie au fost înființate biblioteci. Astfel,

la numai doi ani de la înființarea societății „Renașterea” funcționau, în cele cinci județe din Oltenia, 189 de biblioteci parohiale¹¹.

În ceea ce privește sfaturile moralizatoare, compuse din preot și delegați ai fiecărui sat sau cătun, aleși dintre „sătenii cei mai de vază și ascendent moral, au lucrat la aranjarea moravurilor și tranșarea diferitelor mici neînțelegeri dintre enoriași, determinându-i să-și rezolve problemele pe cale pașnică, fără să apeleze la judecătoria”¹². Transpunând în cifre activitatea comitetelor culturale și a sfaturilor moralizatoare, observăm că acestea au activat continuu, ajungându-se la rezultate apreciabile. Din informații de arhivă aflăm, de asemenea, că

într-un interval de zece ani (1930–1940) au fost ținute: un număr de 25.800 de conferințe cu teme de ordin religios, moral, economic și social; 10.200 de conferințe anuale, organizate de

⁷ „Renașterea”, Anul XVI, nr. 6–7/1937, pp. 275–276.

⁸ În intervalul 1930–1940, prin intermediul societății au fost împărțite: 460.000 de cărți și broșuri religioase, 75.000 de iconițe, în valoare de 5.600.000 de lei; ajutoare în bani, însumând 700.000 de lei (ANSJ Dolj, fond Societatea preoțească „Renașterea”, dosar 2/1936, f. 113).

⁹ *Anuarul Eparhiei Râmnicului...*, p. 43–44.

¹⁰ *Dare de seamă*, în: „Renașterea”, Anul XXII, nr. 7–8/1944, p. 398.

¹¹ „Anuarul Eparhiei Râmnicului...”, pp. 24–25.

¹² *Copie după referatul...*, loc. cit., p. 79.

personalități laice afiliate societății „Renașterea”; 48.000 de șezători culturale; 30.000 de șezători moralizatoare; 129.000 de *împăciuri de pricini între cei învrăjbiți*¹³ etc.

O caracteristică fundamentală a centrelor parohiale a fost dimensiunea lor caritabilă. Fondurile necesare acestui scop au provenit din donații, subscripții, cotizații, beneficii din concerte religioase, serbări culturale, vânzare de calendare, broșuri și iconițe, *taxele epitrahilului*¹⁴ etc. Clerul s-a folosit de sumele colectate astfel pentru repararea vechilor clădiri bisericești, pentru construirea unor noi¹⁵ sau a inițiat activități caritabile dedicate populației cu venituri minime, un exemplu fiind cantinele școlare¹⁶.

Întreaga activitate a organelor de administrație locală (centrele parohiale) a fost controlată de către organele de conducere și administrație generală ale societății „Renașterea”: Adunările județene și Adunarea eparhială. Adunările județene erau alcătuite din preoții și diaconii fiecărui județ în parte și țineau două ședințe anuale, în general în luna septembrie. Punctul important al agendei acestora l-a reprezentat problema administrativă a societății. Adunările aveau

decizia finală asupra creării unor instituții filantropice și culturale de utilitate socială, hotărârea asupra vânzării, cumpărării sau închirierii de imobile, decideau înființarea unor întreprinderi, verificau conduita membrilor¹⁷ etc.

Adunarea eparhială a lucrat în teritoriu prin intermediul *comitetului central și congresului eparhial*, ambele organe centrale ale societății cu rol în dezbaterea bilanțurilor generale și planurilor de activitate¹⁸. În general, la întrunirile organizate de cele două adunări participau preoții din toate parohiile, „se țineau conferințe, se studiau mijloacele cele mai potrivite pentru noi realizări, se realiza bilanțul

¹³ ANSJ Dolj, fond Societatea preotească „Renașterea”, dosar 2/1936, f. 113.

¹⁴ Pentru obținerea fondurilor, necesare susținerii actelor de caritate, episcopul Vartolomeu Stănescu a instituit taxe pentru anumite slujbe religioase, pe care le-a considerat drept *taxele epitrahilului*. Pentru introducerea acestora, episcopul nu a fost lipsit de critici aspre, mai ales în presă. Astfel, în ziarul „Curentul”, domnia sa a fost acuzat de *hoție, simonie și tiranie*, în N. N. Topologeanu, *Taxele Epitrahilului*, în „Renașterea”, Anul VI, nr. 7/1927, p. 248; prof. dr. Sorin Oane, *Epopoea Episcopiei Râmnicului Noului Severin*, în „Historia”, Anul VII, nr. 61/2007, pp. 14–20.

¹⁵ Până în anul 1940, suma colectată și îndreptată spre ridicarea sau refacerea unor lăcașuri de cult s-a ridicat la valoarea de 20 de milioane de lei, în S.J.A.N. Dolj, fond Societatea preotească „Renașterea”, dosar 2/1936, f. 113.

¹⁶ În cadrul societății „Renașterea” s-au remarcat, prin activitatea desfășurată, următoarele cantine: „Iubirea Aproapelui” din Craiova, care deservea, zilnic, 120 de copii; „Iubirea Aproapelui” din Turnu Severin, considerată *cea mai organizată cantină*, a deservit zilnic 65 de copii; cantina bisericii din Caracal; „Clerul Gorjan” din Tg. Jiu și „Iubirea de copii” din Rm. Vâlcea, ambele frecventate zilnic de 50 de elevi. În anul 1943, în Oltenia funcționau 1.530 de cantine școlare, pentru 25.381 de elevi, în *Anuarul Mitropoliei Olteniei...*, pp. 62–69.

¹⁷ *Dare de seamă*, în „Renașterea”, Anul XV, nr. 1/1936, p. 9.

¹⁸ *Cuvântarea ținută de Prea Sfințitul Episcop Vartolomeiu la deschiderea Adunării Eparhiale din 28 aprilie 1929*, în „Renașterea”, Anul IX, nr. 5/1930, pp. 166–167.

înfăptuirilor...”¹⁹. Datele întrunirilor și comunicările susținute erau publicate, ulterior, în revista „Renașterea”, în „Buletinul Oficial al Eparhiei Râmnicului Nouului Severin” sau în reviste de prestigiu. Primul Congres Eparhial a fost convocat în 30 mai 1923, la Craiova. Din paginile revistei „Arhivele Olteniei” aflăm că în iulie 1924, la Turnu Severin, în sala liceului „Traian”, a avut loc al doilea Congres Eparhial, cu tema *Cultul creștin ca mijloc de solidaritate socială*²⁰. Faptul că societatea a fost sprijinită permanent de către conducătorii ei a fost demonstrat de prezența și cuvântările episcopului Vartolomeu Stănescu, nelipsit de la congresele eparhiale.

Spre a veni în sprijinul preoțimii oltene, episcopul Vartolomeu Stănescu i-a îndemnat pe preoți să înființeze, în orașele reședință de județ, cămine preoțești. În sediile acestora au funcționat și birourile secțiilor județene ale societății „Renașterea”. Căminul secției Dolj a fost inaugurat la Craiova, la 12 noiembrie 1934²¹. Rămânând în același spațiu de susținere a preoțimii, putem aminti grija episcopului pentru salarizarea preoților, pentru acoperirea deficitului de cântăreți din eparhie (școala de cântăreți a avut sediul fluctuant: Cozia, Craiova, Râmnicu Vâlcea) sau pentru învățământul teologic. La 4 decembrie 1922 a fost înființat, tot la Craiova, un seminar teologic superior sau „de vocație”, pe care, din 29 ianuarie 1923, îl întâlnim sub denumirea de „Seminarul Sf. Grigorie Decapolitul”²².

În categoria proiectelor realizate din îndemnul aceluiași episcop, Vartolomeu Stănescu, în scopul înlăturării neajunsurilor preoțești, includem și *fabrica de lumânări* (Craiova, str. Matei Basarab, nr. 21²³). Înființarea acesteia, în septembrie 1927, a avut drept scop, pe de o parte crearea unor venituri proprii pentru parohii, pe de altă parte stabilizarea, în Oltenia, a culturii albinelor, în care a excelat județul Mehedinți. În cadrul societății,

prin ordinul nr. 5303/1923 s-a înființat un comitet de Apicultură, care a lucrat la elaborarea unui manual special de albinărit, pentru a ghida preoțimea „în această frumoasă îndeletnicire”²⁴.

Pe toată perioada de funcționare a fabricii, preoții s-au ocupat în mod deosebit de aceasta. Ei au fost însărcinați să ia parte la conducerea și îndrumarea operațiunilor, să culegă informații asupra stării și modului de funcționare a fabricilor similare din alte zone, iar pentru studierea acestei chestiuni, Pr. D. Lungulescu a fost trimis la Chișinău²⁵. Pentru a înlesni desfacerea lumânărilor de la fabrica

¹⁹ *Dare de seamă*, în „Renașterea”, Anul XVI, nr. 6–7/1937, pp. 275–276.

²⁰ *Mișcarea culturală în Oltenia*, în „Arhivele Olteniei”, nr. 14/ iulie–august 1924, Craiova, p. 354.

²¹ *Documentul căminului „Renașterea”*, în „Renașterea”, Anul XII, nr. 9/1933, pp. 332–333; Episcop Vartolomeu, *Căminul Renașterea – templu al datoriei*, în: „Renașterea”, Anul XIII, nr. 11/1934, p. 393.

²² Episcop Vartolomeu, *Obârșia noului seminar teologic din Craiova*, în: „Renașterea”, nr. 8–12/1922, pp. 174–175.

²³ „Renașterea”, Anul XIV, nr. 3/1935, p. 121.

²⁴ *Copie după referatul...*, loc. cit., p. 181.

²⁵ *Ibidem*.

eparhială preoțimii i se cerea să nu întrebuințeze pentru biserică decât lumânări produse aici, „procurarea de lumânări din altă parte, decât de la societatea Renașterea, fiind socotită ca o sabotare a acesteia”²⁶. De asemenea, spre a evita utilizarea lumânărilor falsificate s-a luat măsura ca în revista „Renașterea” să fie publicate, în extrase, dispozițiile privitoare la calitatea lumânărilor, prețul acestora și oferte²⁷.

Ca multe alte întreprinderi și instituții din viața bisericească, revista „Renașterea” a început o strânsă legătură cu mișcarea generală culturală, care chema și preoțimea la autoactivitate. Devenit *organul mișcării de refacere morală și culturală în Oltenia*²⁸, periodicul a reprezentat „tribuna” de la care reprezentanții oficiali ai Episcopiei din această zonă a țării și-au expus pozițiile și au trasat direcții în rezolvarea unor probleme fundamentale, cu care clerul, în special, și Biserica, în general, s-au confruntat.

Primul număr al revistei „Renașterea” a văzut lumina tiparului în mai 1922, la Craiova cu următorul colectiv: Episcopul Vartolomeu Stănescu (președinte de onoare), Pr. Gh. I. Ghia (redactor între anii 1922–1925), Pr. M. Pretorian (administrator). (În intervalul 1922–1928, revista a fost publicată la *Tiparul Prietenii Științei*, din Craiova, ulterior la *Tipografia Cozia a Sfintei Episcopii Rm. Vâlcea*), Revista a avut o periodicitate lunară, iar din veniturile obținute din vânzarea acesteia, redacția a dobândit mijloacele materiale necesare pentru achiziționarea unor cărți și reviste religioase sau pentru publicarea unor lucrări de specialitate. Încă din primul an de activitate,

revista „Renașterea” a beneficiat din plin de sprijinul autorităților, cel puțin judecând după corespondența purtată cu centrele parohiale din Oltenia, pe marginea abonamentelor, documentele de arhivă atestând obligativitatea abonării pentru toți preoții din parohiile urbane și rurale²⁹.

Chiar din primii ani de activitate, colectivul de redacție a stabilit materialele care urmau să fie publicate în cuprinsul revistei. Astfel, „Renașterea” urma să conțină: articole privitoare la operele misionare, filantropice, moralizatoare și de conținut istoric, juridic și social; recenzii din scrierile și revistele teologice apărute

²⁶ Episcop Vartolomeu, *Realitățile și concluziunile la care am ajuns după 10 ani de Episcopat*, în „Renașterea”, Anul X, nr. 7/1931, p. 255.

²⁷ Din paginile revistei „Renașterea” aflăm că, în anul 1938, fabrica avea spre vânzare lumânări la următoarele prețuri: lumânări mici de 0,25, 0,50, 1, 2, 4, 5 și 10 lei; lumânări de policandru de 8, 10, 12, 16 bucăți la kg; lumânări pentru sfeșnice împărătești de 4,5 și 6 bucăți la kg; lumânări mari de 0,030, 0,050, 0,075, 0,100, 0,150, 0,200, 0,250, 0,300, 0,400, 0,500, 1 și 1,500 kg. Costul unui kg de lumânări era de 230 de lei. Dintr-un document publicat la 30 martie 1939, aflăm că orice preot care se aprovizionează cu lumânări din fabrică beneficia de o bonificare în folosul său de 10 lei/kg, pentru cantități mai mari de 5 kg, iar resturile de lumânări se primeau la următoarele prețuri: mărunțișul și scursurile cu 70 de lei/kg, resturile alese la 80 de lei/kg, resturile de policandre la 90 de lei/kg. Ceara curată din boștină, predată la fabrică, se plătea cu 90–110 lei/kg, iar cea din faguri 110–130 lei/kg.

²⁸ Pr. A. Brădișteanu, *Un an nou*, în : „Renașterea”, Anul XI, nr. 1/1932, p. 2.

²⁹ ANSJ Dolj, fond Societatea preoțească „Renașterea”, dosar 49/1930; *idem*, dosar 2/1936.

în țară și străinătate; o cronică externă și una internă a mișcării culturale bisericești; rubrici minore, dintre care enumerăm: scurte știri interne și externe, apariții de cărți, reviste și ziare, bibliografii, poșta redacției, circulări, dări de seamă, procesele verbale ale centrelor parohiale, mulțumiri pentru donațiile făcute, publicitate etc. Articolele prezentate spre publicare erau recenzate și avizate de colegiul de redacție, textele trimise spre publicare trebuiau „scrise citeț și pe o singură pagină”, iar în redactare, autorii erau rugați „să aibă multă răbdare... și să respecte ortografia și punctuația”³⁰. Manuscrisele nepublicate erau arse.

Paginile acestui periodic au găzduit cu generozitate materiale ale clerului de frunte, ale preoților modești din mediul rural, ale studenților de la teologie, dar și al unor personalități laice. Am observat că, alături de episcopul Vartolomeu Stănescu, cei mai vechi și fideli colaboratori au fost următorii: Gh. I. Ghia, Mih. Gregorian, C. Stănică, N. Marinescu, Gr. Cristescu, C. Zamfirescu (Dolj); Gr. Bardan, Nic. Brâncuș, Gh. Opreșescu, I. Scrădeanu (Gorj); Petre Ionașcu, Iustin Iorgulescu, Nic. Niculescu (Mehedinți); I. Iliescu, Vasile Ionescu, Matei Pâslaru, I. G. Popa (Romanați), T. Bălășel, C. Dănescu, C. Gaiculescu, N. Topologeanu (Vâlcea); Ilie N. Lungulescu (prim procuror la Tribunalul Vâlcea), prof. M. Mihăilescu, dr. C. N. Mihăilescu (medic colonel, profesor), prof. M. D. Marinescu, dr. Gh. Comșa, Toma G. Bulat etc. Dintre primele articole publicate, spicuim câteva titluri elocvente pentru varietatea bibliografică și orizontul larg de idei, care i-a animat pe redactorii în primii ani de activitate: *Vechile cărți bisericești*, de pr. Mih. Gregorian; *Nevoia religioasă în zilele noastre*, de pr. Gr. Cristescu; *Școala și sărbătorile*, de pr. C. Zamfirescu; *O nouă sectă filosemită*, de dr. Gh. Comșa; *Post festum*, de pr. Ioan F. Popescu; *Îndărăt spre vechea rânduială*, de prof. M. Mihăilescu etc.

Din anul 1938, programul subiectelor pentru revistă era stabilit anual de către comitetul celor trei directori ai societății „Renașterea” și aprobat de Episcopie. Răsfoind sumarul revistei, din anul menționat, dar și din anii următori, te surprinde varietatea temelor abordate. Fiind o revistă bisericească, au predominat articolele care tratau teologia practică și pe cea teoretică: Sf. Scriptură, tradițiile, sectologia, studiile canonice și disciplinare, morala întemeiată pe viețile martirilor și ale sfinților din toate timpurile. În paginile periodicului au fost inserate și următoarele teme cu conținut laic: materialismul, ateismul, agnosticismul, comunismul, anarhismul sau francmasoneria. Din același an (1938), se cerea obligatoriu ca articolele să fie însoțite de rezumate în limbile franceză, italiană sau germană, o parte dintre numerele revistei fiind trimise în străinătate³¹.

Începând cu anul 1940, revista a trecut sub directă conducere a *comitetului central* al societății „Renașterea”. Noile directive stabileau ca aceasta

³⁰ Conducerea revistei „Renașterea”, în: „Renașterea”, Anul VI, nr. 9/1927, p. 320; Corespondență, *Redacția*, în: „Renașterea”, Anul X, nr. 7/1930, Craiova, p. 280.

³¹ *Comunicare*, în: „Renașterea”, Anul XVII, nr. 1/1938, pp. 38–39.

să apară de două ori pe lună, într-un număr de 1 500 de exemplare, iar fiecare număr în parte trebuia să aibă între 80 și 120 de pagini³².

Cu această ocazie, era inserată și o parte oficială, care până atunci fusese editată separat în cadrul „Buletinului Oficial al Eparhiei Râmnicului Noului Severin” și înceta obligativitatea abonamentului individual pentru preoți și cântăreți³³.

În paralel cu revista „Renașterea”, în Oltenia au circulat și alte publicații religioase, care s-au dorit un mijloc eficient pentru pregătirea intelectuală a preotului, dar și pentru o mai bună înțelegere a vieții spirituale de către laic. O lectură a *Buletinului Oficial al Eparhiei Râmnicului Noului Severin* ne dezvăluie nu doar introducerea unor decizii și hotărâri ministeriale privind biserica și școala, dar și informații referitoare la predici dedicate unor zile speciale, știri privind actele de caritate sau schimbările administrative. Revista *Lumina Creștină* a apărut, pentru prima dată, în anul 1939, cu binecuvântarea mitropolitului Nifon Criveanu. Predici ținute cu anumite ocazii, cuvântări, poezii creștine, texte din Sfinții Părinți, scrisori de la soldați etc. au fost numai câteva dintre materialele publicate în paginile acestui periodic. Revista a fost primită bine de către populația laică și religioasă din Oltenia, dacă luăm în calcul cifra de 28.500 de exemplare (tiraj săptămânal), editate în anul 1941³⁴. Notabilă este și activitatea broșurii documentare *Mergeți și Propoveduiți*, care a cuprins activitatea misionară din Transnistria, a 103 preoți. În localitățile din Oltenia au circulat, în afară de publicațiile enumerate mai sus, și *foi pentru popor, editate de preoți*, dintre care enumerăm: *Foaia pentru suflet*, Iași – Gorj; *Pâinea Vieții*, Târgu Jiu; *Facla*, Comanca – Romanai; *Vremea Nouă* – Vârciorova; *Datina Străbună*, Balș; *Isvorașul*, Bistrița – Mehedinți³⁵. *Cuvântul Parohiei* s-a adresat populației rurale, fiind „potrivit pentru lucrarea prin sfaturi moralizatoare”³⁶. Foaie de învățătură creștină a centrului parohial Cernătești, Dolj, *Cuvântul Parohiei* a apărut cu binecuvântarea episcopului Vartolomeu Stănescu³⁷.

În scopul susținerii activităților cultural-religioase pe care și le-a propus, începând cu anul 1927, societatea „Renașterea” și-a lărgit sfera de activitate prin înființarea unei tipografii, al cărei scop a fost răspândirea în parohii a cărților destinate atât bibliotecilor parohiale, centrelor preoțești, cât și bibliotecilor de cămin.

³² *Proces verbal*, în: „Renașterea”, Anul XIX, nr. 2/1940, p. 156; *Trei ani de activitate în Mitropolia Olteniei Aprilie 1940–1943*, în: „Renașterea”, Anul XXI, nr. 3/1943, p. 252 (în continuare se va cita: *Trei ani de activitate în Mitropolia Olteniei...*).

³³ *Proces verbal*, în: „Renașterea”, Anul XIX, nr. 2/1940, p. 156.

³⁴ *Anuarul Mitropoliei Olteniei...*, p. 120.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ „Renașterea”, Anul VI, nr. 5/1927, p. 202.

³⁷ *Ibidem*.

Tipografia a fost instalată la Cozia, unde a funcționat în intervalul 1927–1934. Din februarie 1929, conducerea acesteia i-a fost încredințată episcopului vicar Nifon Criveanu. „Cum tipografia e a Bisericii din Oltenia, cei dintâi cari sunt datori s-o încurajeze sunt preoții săi”³⁸. Astfel își începea Nifon Criveanu al său *Îndemn* către preoțimea din Oltenia, rugând-o să sprijine noua instituție prin comenzi de imprimate și registre de cancelarie parohială, imprimate și registre bancare necesare preoților care activau ca președinți de bănci populare sau federale. Despre tehnica tiparului nu cunoaștem foarte multe detalii. Se vorbea despre o tipografie nouă, „înzestrată cu mașini moderne și litere noi frumoase”³⁹. Tipografia lucra în condiții tehnice superioare, „cu prețuri efitine concurând – astfel – prețurile pieței”⁴⁰.

Cărțile tipărite aici (lucrări de teologie, cărți de rugăciuni, broșuri) au fost răspândite proporțional cu numărul de familii din fiecare parohie. Dintr-o primă analiză realizată asupra activității tipografiei, aflăm faptul că, în anul 1928, au fost distribuite cărți în valoare de 324.984 de lei, în anul 1929 – de 1.884.420 de lei, iar în anul 1930 – de 734.650 de lei⁴¹. Până în anul 1929, lucrările s-au vândut bine, ulterior criza economică întârziind plata cărților trimise către parohii și neachitarea lor în anii următori, motiv pentru care activitatea tipografiei a fost afectată.

Încercându-se o revitalizare a ei, la 1 aprilie 1940, aceasta a fost mutată la Craiova. Din același an începea și tipărirea a două serii de lucrări, una pentru preoți și intelectuali (*Viața Creștină*) și alta pentru popor (*Cartea Creștină*). În intervalul 1940–1943, au văzut lumina tiparului: cărți de rugăciune, calendarul de perete, Anuarul Mitropoliei Oltenie, Revista de Istorie Bisericească, revista „Renașterea”⁴² etc.

Apărute în contextul legislației cooperatiste a anilor 1918–1940, *băncile populare clericale* au reprezentat, din punct de vedere economic, o formă de supraviețuire a slujitorilor altarului. Prima instituție de *breaslă*, din Oltenia, a fost Banca populară „Ajutorul” din Rm. Vâlcea, înființată la 10 iunie 1929, din inițiativa pr. Rădoescu⁴³. Ulterior au fost înființate: Banca populară „Clerul

³⁸ Arhim. Nifon Criveanu, *Îndemn*, în: „Renașterea”, Anul VII, nr. 9/1928, p. 345.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Pr. I. Iliescu, pr. Florea Mihăescu, Nic. I. Cernăianu, *Situația comparativă a activității instituției Colportajului, în parohii, de la înființarea tipografiei Sfintei Episcopii, până în anul 1930 inclusiv*, în: „Renașterea”, Anul X, nr. 8/1931, p. 303.

⁴² *Trei ani de activitate în Mitropolia Olteniei...*, loc. cit., pp. 250–251.

⁴³ Episcop Vartolomeu, *Realitățile și concluziunile la care am ajuns după 10 ani de Episcopat*, în „Renașterea”, Anul X, nr. 7/1931, Craiova, p. 256.

Gorjean”⁴⁴, Banca populară „Clerul Mehedințean”⁴⁵, Banca populară „Sprijinul”, din Craiova⁴⁶, Banca populară „Clerul Romanațean” din Caracal⁴⁷.

Activitatea băncilor, așa cum se desprinde din statutul lor de funcționare, s-a axat pe următoarele operațiuni financiare: creditarea; primirea de bunuri spre valorificare; emiterea de dispoziții de plată în contul clienților; realizarea de împrumuturi, fie de către bancă de la băncile federale, fie de către asociați, pentru desfășurarea unor activități personale; operațiuni de asigurări și reasigurări mutuale; achiziția de materiale⁴⁸ etc.

Pe lângă operațiunile de ordin bancar, deși în plină criză economică, băncile clerului și-au permis și înfăptuiri de ordin cooperatist. În paginile „Buletinului Oficial al Eparhiei Râmnicului Noului Severin” descoperim darea de seamă a Băncii populare „Clerul Mehedințean”, din care spicuim următoarea informație:

... această societate ai cărei societari sunt preoți și cântăreții județului Mehedinți, voind... a se pune în serviciul bisericii spre a-i procura și a-i ajuta în mod faptic intențiunile și realizările sale practice *Social Creștine* a găsit... a forma 3 secții de bănci: Credit Bancar, lumânări, Colportaj...⁴⁹.

Din 8 februarie 1940, pot fi amintite și alte aspecte ale activităților institutelor de credit, așa cum rezultă din consfătuirea cu președinții – din fiecare județ – ai băncilor preoțești din Eparhie⁵⁰. În vederea unor cât mai bune și mai grabnice

⁴⁴ Banca populară „Clerul Gorjean” a fost înființată în anul 1930, ca societate cooperativă de credit, cu durata nelimitată, din inițiativa preoților Grigore Popescu și Ioan Mălăescu. Actul constitutiv al societății a fost depus spre autentificare la 11 septembrie 1931, societatea fiind înscrisă la Camera de Comerț și Industrie Craiova, oficiul Tg. Jiu, la nr. 244/1931. La fondarea acestei societăți au participat 105 persoane din județ: preoți, cântăreți și soțiile acestora. Instituția și-a început activitatea în str. Victoriei, nr. 70, Tg. Jiu. În anul 1935, secția Gorj a societății „Renașterea” a achiziționat un imobil în str. Grivița, în care s-au instalat protopopiatul, banca clerului, muzeul și biblioteca parohială. Cf. ANSJ Gorj, fond Camera de Comerț și de Industrie Craiova, oficiul Tg. Jiu, dosar 10/1931–1946, f. 1.

⁴⁵ La 23 iulie 1931, la inițiativa preoților St. Pârligras și C. I. Popescu și din „necesitatea și nevoile clerului în vremuri grele”, a fost creată Banca populară „Clerul Mehedințean”. Ea a început să funcționeze la 1 august 1931, cu un capital social de 139.622 de lei, subscris de 200 de societari: 192 de preoți și 8 cântăreți. La data începerii activității, instituția și-a desfășurat activitatea în sediul Federației Mehedințului, iar din anul 1932, o găsim în imobilul din str. Matei Vasilescu, nr. 10, Turnu Severin, în ANSJ Mehedinți, fond Banca populară „Clerul Mehedințean”, dosar 1/1932, f. 4–6; idem, dosar 31/1946, f. 7.

⁴⁶ Banca populară „Sprijinul” a fost fondată la 25 iunie 1933, cu sprijinul a 114 preoți și cântăreți. Primele operațiuni bancare au fost înregistrate în septembrie 1933, în *Dare de seamă a băncii populare Sprijinul*, în: „Renașterea”, Anul XV, nr. 3/martie 1936, p. 122.

⁴⁷ Banca „Clerul Romanațean” a fost înființată în anul 1934. În anul 1940, societatea avea un număr de 247 de membri, dintre care 185 de preoți și 62 de cântăreți, în: *Anuarul Mitropoliei Olteniei...*, p. 77.

⁴⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 71 din 28 martie 1929, pp. 30–561.

⁴⁹ *Dare de seamă*, în „Buletinul Oficial al Eparhiei Râmnicului Noului Severin”, Anul V, nr. 1-2/1936, pp. 140–141.

⁵⁰ *Mitropolia Olteniei se organizează*, în „Renașterea”, Anul XIX, nr. 3/1940, p. 326.

înlesniri de ajutoare, date preoților sub formă de împrumuturi de bani, acolo unde misiunea socială o cerea, se impuneau:

Ajutorări de preoți și familii preoțești în caz de boală sau deces, ajutorări de preoți și studenți la studii, subvențiuni pentru cantine școlare, ajutorarea familiilor concentraților, ajutorarea construcțiilor și reparațiilor de biserici⁵¹.

Pentru a ne face o imagine asupra activității acestor instituții, am urmărit evoluția capitalului lor social, care a sporit de la an la an. Această operațiune s-a efectuat în mai multe etape, pentru fiecare bancă în parte, în funcție de extinderea operațiunilor financiare. Înființată cu un capital social de 80.000 de lei, Banca populară „Ajutorul”, din Râmnicu Vâlcea, și-a majorat capitalul, în numai doi ani de activitate, până la două milioane de lei (la bilanțul încheiat în anul 1931). Banca populară „Clerul Mehedințean” își va mări capitalul de la 70.000 de lei⁵², succesiv, în anul 1935, la 2.133.000 de lei, în anul 1946, la 2.600.000 de lei⁵³, iar în anul 1949, la 3.100.000 de lei⁵⁴. În rândul băncilor clericale din Oltenia, Banca populară „Clerul Gorjean” și-a menținut poziția de cea mai însemnată și puternică instituție de credit. După un început modest (în anul 1931, avea un capital social de 49.500 de lei), observăm următoarele majorări: în anul 1935, până la valoarea de 2.960.000 de lei; în anul 1938 la 4.408.160 de lei, iar în anul 1939, la 5.029.850 de lei⁵⁵.

Societățile au acordat împrumuturi pe termene mici și mijlocii (3–9 luni), percepând o dobândă de 10% pe lună și un comision de 1,25% din valoarea creditului⁵⁶. În general, împrumuturile au fost acordate pentru refacerea gospodăriilor distruse, mărirea patrimoniului și inventarului agricol și continuarea studiilor. Dacă în anul 1935, suma acordată ca împrumut de societatea clerului Mehedințean era de 2.210.070 de lei, la finele anului 1940, aceasta însuma 5.000.000 de lei. Împrumuturi către locuitori și societăți cooperatice a realizat și Banca populară „Sprijinul”, în anul 1937 valoarea acestora însumând 1.214.284 de lei⁵⁷. Și la acest capitol cel mai bine s-a situat Banca „Clerul Gorjean”. În anul 1933, sumele pe care societatea le acordase ca împrumut se ridicau la valoarea de 1.279.150 de lei, majorate, ulterior, la 6.603.350 de lei, în anul 1937, și 10.247.850 de lei în anul 1939⁵⁸.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² C. Pajură, D. T. Giurescu, *Istoria orașului Turnu Severin (1833–1933)*, București, 1933, p. 184.

⁵³ ANSJ Mehedinți, fond Banca populară „Clerul Mehedințean”, dosar 31/1946, f. 7.

⁵⁴ ANSJ Mehedinți, fond Banca populară „Muncitorul”, dosar 27/1949, f. 12.

⁵⁵ ANSJ Gorj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, oficiul Tg. Jiu, dosar 10/1931–1946, f. 9–10.

⁵⁶ ANSJ Mehedinți, fond Banca populară „Clerul Mehedințean”, dosar 1/1932, f. 6.

⁵⁷ *Cronica internă*, în: „Renașterea”, Anul XVI, nr. 3/1937, p. 124.

⁵⁸ *Anuarul Mitropoliei Olteniei...*, p. 72.

De conducerea și administrarea institutelor de credit s-au ocupat adunarea generală a acționarilor, consiliul de administrație și comisia de cenzori. *Adunările generale* erau

convocate anual, prin anunțarea în presă, afișarea convocării la sediile băncilor sau la sediul societății „Renașterea” și se desfășurau în ultima decadă a lunii februarie sau în prima decadă a lunii martie. Acestea dezbăteau și aprobau activitatea băncii din cursul anului de gestiune, având ca suport rapoartele consiliului de administrație și pe cel al comisiei de cenzori.

Activitatea societăților era, mai apoi, prezentată comitetului secției județene și comitetului central al societății „Renașterea”. Organismele executive ale băncilor au fost *consiliile de administrație*, care au acționat pentru aplicarea hotărârilor adunărilor generale. Acestea se întruneau de câte ori era nevoie și dezbăteau chestiunile ce priveau buna funcționare și administrare a băncilor și problemele care vizau derularea operațiunilor financiare sau a altor angajamente cooperatiste.

În ceea ce îi privește pe funcționarii băncilor, s-a căutat, în numirea acestora, să se țină cont de cei care îndepliniseră și, ulterior, funcția de casier sau contabil într-o instituție bancară, deoarece ei dobândiseră experiență în practica financiară și reprezentau persoanele cele mai potrivite pentru executarea atribuțiilor ce le reveneau. O scurtă incursiune în documentele vremii sau în lucrările de specialitate ne lămurește asupra funcționarilor desemnați la băncile clericale din Oltenia. Astfel, în perioada de funcționare a băncii populare „Clerul Mehedințean” (1931–1949), actele contabile au fost semnate de către D. I. Popescu, în timp ce funcția de casier a fost îndeplinită de către pr. P. Cernăianu. La Banca populară „Sprijinul”, funcția de casier a fost îndeplinită de pr. D. Pătrașcu, iar cea de contabil de Fl. Tudor și Gh. C. Ștefănescu⁵⁹. Casieria băncii populare „Clerul Gorjan” a fost ținută în condiții optime de către Ioan Mălăescu și Grigore Prejbeanu⁶⁰, iar cea a Băncii populare „Ajutorul” de pr. Em. Lăstun.

Prin rolul și locul pe care îl ocupă, în baza prevederilor statutare, președintele era persoana cea mai însemnată din conducerea băncii. Pe plan intern era cel care controla și aproba acțiunile directorului și ale corpului de funcționari. Președintele coordona discuțiile din cadrul consiliilor de administrație și era ales din rândul acționarilor. S-au remarcat, prin activitatea desfășurată, următorii: la Banca populară „Clerul Mehedințean” pr. Constantin Popescu-Traian, care a îndeplinit această funcție timp de 15 ani (1931–1944; 1947–1949)⁶¹; la Banca populară „Sprijinul”, Ion Gh. Pârșcoveanu; la Banca populară „Clerul Gorjean”, Grigore Popescu⁶²; la Banca populară „Ajutorul”, pr. I. Marina⁶³.

⁵⁹ Banca populară „Sprijinul”, în: „Renașterea”, Anul XV, nr. 3/1936, p. 122.

⁶⁰ SJAN Gorj, fond Camera de Comerț și de Industrie Craiova, oficiul Tg. Jiu, dosar 10/1931–1946, f. 1.

⁶¹ SJAN Mehedinți, fond Banca populară „Clerul Mehedințean”, dosar 31/1946, f. 7.

⁶² SJAN. Gorj, fond Camera de Comerț și de Industrie Craiova, oficiul Tg. Jiu, dosar 10/1931–1946, f. 1.

⁶³ *Anuarul Mitropoliei Olteniei...*, p. 80.

Activitatea celor cinci bănci clericale a fost afectată de desfășurarea celui de-al Doilea Război Mondial și, ulterior, de instalarea comunismului. Până în prezent,

nu deținem informații despre modul și perioada în care au fost lichidate băncile „Sprijinul”, „Ajutorul” și „Clerul Romanațean”. Banca populară „Clerul Gorjean” a intrat în faliment și a fost lichidată în anul 1946⁶⁴.

La 22 iunie 1949, s-a întrunit consiliul de administrație al Băncii populare „Clerul Mehedințean”, care, luând cunoștință de hotărârea comisiei județene de organizare a cooperăției, a *acceptat* fuzionarea cu Banca populară „Muncitorul” și Banca populară „Învățătorul Mehedințean”, ambele din Turnu Severin. Activul și pasivul societății au fost preluate în ziua de 23 iunie 1949⁶⁵.

Prin intermediul Societății preoțești „Renașterea”, Biserica Ortodoxă din Oltenia a încercat instituționalizarea unor norme de conduită, de care preotul a trebuit să țină seama, atât în ceea ce privește transmiterea dogmei către enoriași, cât și a modului de comportare cu aceștia. Preotul era văzut ca un model de virtute și moralitate, care trebuia să evite orice prilej de compromitere, precum litigiile sau scandalurile. Comportarea preotului a fost atent supravegheată prin intermediul vizitelor canonice, dar și la nivelul congreselor anuale, care constituiau un bun prilej de transmitere a unor sfaturi referitoare la ținută, atitudine și rolul său de educator moral al comunității.

⁶⁴ SJAN. Gorj, fond Camera de Comerț și de Industrie Craiova, oficiul Tg. Jiu, dosar 10/1931–1946, f. 3.

⁶⁵ SJAN. Mehedinți, fond Banca populară „Muncitorul”, dosar 27/1949, f. 5–7.

